

Kako nastaju moralne kreposti*

Aristotel (384-322 pr. Kr.)

Krepost je dakle dvostruka: razumska i moralna. Razumska krepost ima uglavnom i nastanak i porast na temelju pouke, pa joj stoga treba iskustva i vremena. No moralna krepost nastaje navikavanjem, od čega joj potječe i samo ime 'moralni karakter' [*ēthos*], nastalo malom izmjenom riječi 'navika' [*ethos*]. Prema tome je bjelodano kako ni jedna od moralnih kreposti ne nastaje u nama po naravi, jer se ni jedna od stvari koje su po naravi ne može preinačiti navikavanjem. Tako, na primjer, kamen, koji se po naravi giba prema dolje, ne može se naviknuti da se giba prema gore, pa makar ga tkogod na to privikavao bacajući ga prema gore i bezbroj puta. Niti se oganj može naviknuti da gori prema dolje, niti se bilo koja od stvari što po naravi imaju jedan način mogu priučiti na neki drugi. Dakle kreposti ne nastaju u nama ni po naravi ni protiv naravi, nego smo mi po naravi načinjeni tako da ih primamo, dok se one usavršavaju navikavanjem.

Od svih stvari koje imamo po naravi prvo stječemo njihove mogućnosti, a poslije pokazujemo djelatnosti (kao što je bjelodano u slučaju osjetila, jer osjetila ne stječemo time što često gledamo ili često slušamo, nego smo ih dapače imali prije nego smo ih upotrijebili, a nismo ih zadobili uporabom). Dočim kreposti (vrline) stječemo prije svega kada ih provodimo u djelo, upravo kao i u ostalim umijećima. Jer što god treba učeci činiti to čineći učimo, kao što gradeći postajemo graditelji a citarači svirajući citare; isto tako, čineći pravedna djela postajemo pravedni, čineći umjerena djela postajemo umjereni te čineći hrabra djela hrabri.

O tome svjedoči ono što se događa u državama. Zakonodavci navikavajući ih čine građane dobrima, i to je želja svakomu zakonodavcu, te oni koji toga ne poluče promaše, i u tome se razlikuje dobar politički poredak od lošega.

I dalje, po istim uzrocima i po istim sredstvima svaka krepost i nastaje i propada, ali slično i svako umijeće. Naime iz citaranja postaju i dobri i loši citarači. A primjereno tome i graditelji i svi ostali. Po dobroj gradnji postat će dobri graditelji, a po lošoj loši. Ako ne bi bilo tako, nitko ne bi trebao učitelja, nego bi se svi rađali ili dobri ili loši. Tako je i s krepostima. Svojim djelovanjem u ophođenju s drugim ljudima postajemo

---

* Izvornik: Aristotel, *Nikomahova etika*. Tekst hrvatskog prijevoda Tomislava Ladana preuzet je iz Josip Talanga (ur.), *Klasični tekstovi iz etike*, Hrvatski studiji, Zagreb 2001, str. 25-26.

pravedni ili nepravedni, a svojim djelovanjem u pogibelji, navikavajući se na strah ili samopouzdanje, bivamo hrabri ili strašljivi. Isto je tako i sa željama i srdžbama: jedni ljudi postaju umjereni i blagoćudni, drugi neobuzdani i rasrdljivi, ponašajući se na jedan ili na drugi način u tim okolnostima. Jednom riječju: iz jednakih okolnosti nastaju jednaka stanja (karaktera). Stoga djelatnosti moraju imati određena svojstva. Jer razlike u stanjima proizlaze iz razlika tih svojstava. Nije naime mala razlika da li je tkogod od mladosti naviknuo na ovakva ili onakva stanja, nego je ta razlika vrlo velika, štoviše ona je sve što je važno.